

A botránykő: Isten és a szenvedés

Jézus nem csukta be szeméit a tények előtt. Világosan látta: Isten nem fog beavatkozni, hogy megmentse „szeretett fiát” az emberi kezektől, és ugyanígy viselkedik az embert érő minden más igazságtalansággal, valamint a betegségekkel és természeti katasztrófákkal szemben is.

Miért nem tesz Isten semmit a rossz ellen, ha egyszer mindenható és szereti az embereket? Keresztény gondolkodók évszázadokon át hiábavalóan törték magukat, hogy megértsék ezt a „képtelenséget”: Hogyan lehet az a mindenható Úr, aki *ilyen* világot teremtett, ennek ellenére a szerető Isten? (Ez az ún. teodíceai probléma.)

Miért nem kételkedett Jézus mégsem ennek az Istennek a szeretetében? Végül is csak vágyálom volt számára az Atya, aki megvigasztalta őt az emberek rosszasága miatt? Vagy az elveszett paradicsom iránti vágyakozásának képződménye volt?

Az ember Jézus hitelreméltóságának még ezután következő vizsgálata meg fogja mutatni, hogy Jézus minden tekintetben tárgyilagosságnak és a valósághoz alkalmazkodónak, vagyis pszichikailag normálisnak mutatkozott. Kapcsolata Istennel mint szerető Atyával olyan küldetésre készítette, amely emberek millióinak életet töltötte be, és amelynek a hatása 2000 év múltán sem ért véget. Az a gondolat azonban, hogy „Isten szereti az embert, de hagyja szenvedni”, benne is robbanásig feszült tudatállapotot tudott létrehozni: ezt mutatja érzelmektől terhes reakciója, amikor Péter jó szándékú ellenvetésére – „Ilyesminek nem szabad történnie veled!” – sáttánnak nevezi barátját. (Mt 16,22-23; Mk 8,32-33. Mai reflexiós szintünkön így kommentálhatnánk ezt: Azt a hangot, amelyet „Sátánnak” nevez, Jézus belülről hallotta. De ezt a „Sátánt” sem le nem tagadta, sem ki nem üzte, hanem tudatába integrálta, hiszen a „Mögém, Sátán!” azt jelenti: „Itt maradsz, de alá fogod vetni magad a döntésemnek.”)

Csodálatos azonban, hogy áthagyományozott szavaiban másutt nem találkozzunk kifejezett módon ezzel a feszültséggel. Ebből arra következtethetünk, hogy az ún. teodíceai probléma nem volt probléma Jézus számára, s ezért várható, hogy mi is

találunk nála fogódzópontokat a probléma legyőzéséhez.

Nem vakmerőség-e ma újra hozzászólni a teodíceai problémához, ha meggondoljuk, mennyi nagy szellemnek kellett már kapitulálnia előtte? Ha osztom is ezt a meggondolást, velem együtt kereső embertársaim elé tárom gondolataimat, hogy együttesen vizsgáljuk meg őket. A természettudományok története elég példát nyújt arra, hogy egy látszólag megoldhatatlan kérdésre magától megszületett a válasz, mihelyt valaki „helyesen” fogalmazta meg a kérdést. A helyes kérdésfeltevéssel könnyű megtalálni a választ, mint ahogy a helytelen kérdésfeltevés már maga is előre programozhatja a válasz lehetetlenségét! Tegyük hát kísérletet kérdéseink felülvizsgálására!

Benyomásom szerint az Isten iránt érdeklődő ember gyakran nincs tudában annak, voltaképpen mit is csinál. Természetesen Isten iránt érdeklődik, hiszen tudni akarja, milyen az Isten „objektíve”. Megfelelkezik azonban arról, hogy az Abszolútum sosem lehet objektum, tárgy az ember számára. Fogalmaink környezetünkkel érintkezve jöttek létre, és csak igen feltételesen alkalmazhatók arra, hogy milyen „az Isten önmagában véve”. Csupán *számunkra* adnak valamilyen jelentést a dolgoknak. Ha „megismerjük” is „Istent”, ezt a megismerést is önmagunkra vonatkoztatjuk, amennyiben Istent vagy „velünk szemben állónak”, vagy „velünk lévőnek” éljük meg. Az ember minden Istenre vonatkozó kérdésében már benne rejlik egy másik kérdés is: „Hogyan érint ez engem? Jó hozzám ez az Isten, vagy fenyegetést jelent számomra?” A kérdező ugyanis csüng az életén; bizalomra van szüksége ahhoz, hogy élhessen; tudnia *kell*, hogy ráhagyatkozhat-e erre az Istenre! E nélkül az egzisztenciális komolyság nélkül pusztán akadémikus lenne a kérdésfeltevése. (Még „a filozófusok Istenének” – a világtól teljesen elszigetelt – fogalma is ad bizonyos biztonságot a gondolkodó embernek: „Mindem a legnagyobb rendben van; meg lehet bízni a világban és a megismerésben.” – „Jézus Krisztus Istene”, akit Pascal a filozófusok Istenével szembeállít, természetesen szintén nem „önmagában

véve meggyőző”, hanem erőt vesz a kereső emberen, és váratlanul az élet új értelmével és új energiával tölti el.)

Ha egy (képzeltbeli) auschwitzit áldozat „velünk lévőnek” éli meg Istenét, akkor ez az Isten végső kétségbeesésében is vele lesz. Ha viszont „szembenállónak” éli meg, akkor perlekedni fog vele, szemrehányásokat tesz neki, vagy meggyűlöli. A teodíceai „probléma” azonban, vajon lehet-e Isten egyidejűleg mindenható és jóságos, egyik esetben sem fogja érdekelni.

Jézus olyan Atyának élte meg Istenét, aki csak jó, és mindent elkövetett azért, hogy mások is bízzanak ebben az Istenben. Ezért igen hiteles, ha azt „halljuk”, hogy a kereszten így imádkozik: „Istenem, miért hagytál el engem?” (Mk 15,34; Zsolt 22,2). Ha nemcsak erre a rövid kiáltásra gondolunk, hanem az egész zsolttárra, akkor olyan ember áll előttünk, aki végső nyomorúsága ellenére kitart Isten iránti bizalmában. Ezt a zsolttárt nem véletlenül használták a haldoklók imájaként! Jézus szájában sem lehetett a kétségbeesés kifejeződése. – Ha megjelent volna egyik tanítványa a kereszten alatt, hogy megkérdezze: „Mester, miért hagytál el téged az Isten?”, Jézus akkor sem adott volna neki mást választ, mint szenvedése előtt: „Ha egy ember képes lenne is elhagyni a fiát, mennyei Atyám nem képes rá!” (Vö. Lk 11,13.) Imája belső megrázkódtatást és halálfélelmet fejez ki – de nem a teodíceai problémát szólaltatja meg. Bizalommal tudta „kilehelni lelkét” e szavakkal: „Atyám, a te kezeidbe...” (Ld. Mk 15,37 és Lk 23,46, ahol Lukács a Zsolt 31,6 szavaival értelmezi Jézus kiáltását.)

A teodíceai-probléma olyan embereket foglalkoztat, akik *töprengenek* a szenvedésről (mások szenvedéseiről, vagy saját múltbeli szenvedéseikről). Akit *közvetlenül* érint a szenvedés, és hisz Istenben, az imádkozni vagy perlekedni fog, de mindenekelőtt szembe száll a helyzettel. Utólag persze „meg kell birkóznia” azzal, amit átélt, s ennek során esetleg felülvizsgálja majd istenképét. Talán még Isten létét is tagadni fogja. Élni azonban csak akkor lesz képes, ha „rendbe tette” a dolgot, még ha csak abban a büszke és dacos autonómiában talál is nyu-

galmat, hogy immár Isten nélkül kell megmérkőznie a lét abszurditásával. Ez esetben is csupán keserű tapasztalatát szembesítette az „üdvösség” feltétlen vágyával, amely minden emberben él. Hívő keresztény nem ítélné el ezért, mintha Isten ellensége és a pokol zsákmánya lenne. Jézus, aki maga is átélte a végső keserűséget, megértené őt, és talán egyszerűen azt mondaná neki: „Döntéssel nem Atyám ellen lázadtál föl, hanem szenvedésed értelmetlensége ellen. Ezzel azt a hitet gyakoroltad, amely segít rajtad. Ily módon Atyám oldalára álltál, aki semmi mást nem vár a hitedtől, mint hogy »üdvözítsen téged«.”

Térjünk vissza most a teodícea kínzó kérdéséhez. Jézus nem válaszolná meg azt a kérdést, „hogyan engedhet meg Isten Auschwitzot”, mert ahhoz, hogy ezt megtehesse, előbb Isten helyébe kellene lépnie, erre pedig nem volt kész! Hamis kérdés, *hogyan* képes Isten valamire, mert őt sohasem fogjuk átlátni!

Ha egészen őszintén akarjuk megfogalmazni kérdésünket (és csak így érdemli meg a kérdés, hogy komolyan vegyük!), akkor nagyjából így kell hangzania: „Félek ebben az életben, ahol Auschwitz lehetséges! Még Istenben sem lehet megbízni?” – Ebben a pillanatban eltűnik a hagyományos (filozófiai-teológiai) kérdésfeltevés egész pátosza. A teatrális vádló, aki szaván akarta fogni Isten, elnémul, mint Péter, amikor Jézus visszautasította az ő „teodíceai problémáját”. Itt áll az ember, kiszolgáltatottan és biztonság híján, és szembe kell néznie legrosszabb félelmeivel. A kérdés az, egyedül akar-e maradni. Ha vádolja Isten, akkor szemben áll vele, és egyedül van. Ha Isten oldalára áll és megragadja a kezét, már nincs egyedül. Merészen magáévá tette Jézus hitét, hogy *Isten szeretete a sötétséget is átfogja*. Jézus ugyanis még „emberi kezeknek kiszolgáltatva” is kitarzott Atyja szeretete mellett, és az Atya meg is tartotta őt.

Jézus nem oldotta meg a teodíceai problémát, hanem másképp tette föl a kérdést. Bizalmával Isten oldalára állt, ahol elhanyagolhatóan kicsivé vált a probléma. Nem fojtotta el életének „sötét tapasztalatát”, ellenkezőleg, bevonta azt istenképébe! Kitarzott Isten szeretetéről szerzett tapasztalata mellett, és így még kivégzésének rettenetével is szembe tudott nézni. Miért volt képes erre? Mert meg volt győződve arról, hogy a halál nem fogja elválasztani az általa megtapasztalt Atya szeretetétől.

Ha összehasonlítjuk Jézus magatartását azzal, ahogyan a keresztény teo-

lógia a teodíceai problémával küzd, akkor azt kell mondanunk, hogy a keresztény teológusokból hiányzik Jézus bátorsága. Ha valaki világosan belátja, hogy a konkrét világ tapasztalata ellentmond saját istenképének, akkor – ha bízunk e világ teremtőjében – csak egy lehetőség marad számára: ragaszkodnia kell tapasztalatához – és meg kell kérdőjeleznie az istenképet. Jézus pontosan ezt tette, amikor igehirdetésében egyszerűen figyelmen kívül hagyta az akkor uralkodó zsidó teológiát! Tőle éppen azt *nem* halljuk, ami a korabeli zsidó teológusok szemében magától értetődőnek számított, nevezetesen hogy az igazságos Isten a jó tetteket megjutalmazza, a rosszakat pedig megbünteti, az egyes ember életében csakúgy, mint az egész zsidó nép életében. Jézus istenképet külön fejezetben fogjuk még szemügyre venni, és nem találunk majd indítékot a „teodícea-probléma” fölvetésére. A teodícea-probléma ellentmondásai csak azért jöhetnek létre, mivel tanítványai nem csupán továbbadták Jézus igehirdetését, hanem össze is olvasztották azt népük egész teológiájával – *egyetlen és „magától értetődően”* érvényes istentanná.

Merre vezet hát a mi utunk a szenvedést illetően, amit a világban látunk, és aminek magunk is ki vagyunk téve?

Próbáljunk meg ugyanabba az irányba tekinteni, amelybe Jézus nézett! Vele együtt induljunk ki abból, hogy életünket egy szerető Istentől kaptuk ajándékba. Ebben az egyszerű tényben (hívő, s ugyanakkor értelmes módon) megtalálhatjuk ennek az életnek az értelmét és feladatát is: megtaláljuk az „elrejtett kincset”, ha minden pillanatban az *élet*, és ezáltal a Terem-

tő mellett foglalunk állást – persze nem szavakkal, hanem tettekkel.

Ebben a mondatban a szeretet egész életre szóló etikája rejlik. Ami egy életen át elvezet minket, az támasztékot adhat nekünk (akárcsak Jézusnak) a végső szükség válságában is, legyen az a rák okozta hosszú szenvedés vagy Auschwitz gázkamrája. Vessük el végre azt a pátoszt, amely abban a követelésben rejlik, hogy Auschwitz után másfajta teológiát kell írni. Már jóval Auschwitz előtt is másfajta teológiát kellett volna írni, nevezetesen Jézus szellemének megfelelő teológiát! A szenvedő ember számára mindegy, hogy a holokaust vagy Sztálin egyik koncentrációs táborának áldozata-e, hogy Pilátus küldi-e a keresztre vagy a keresztény inkvizíció égeti meg. Ne csináljunk úgy, mintha Hitler olyan egyedülálló személy lett volna, mint soha senki előtte!

Ha Jézus álláspontjára helyezkedünk, a nagyon is kérdéses emberi történelemre tekintve nem azt fogjuk már kérdezni, mit kellett volna másképp csinálnia Istennek, hanem azt, hogy mit kellett volna másképp csinálniuk az embereknek! És ugyanezt fogjuk kérdezni saját életünk minden helyzetében is, valahányszor *nekünk* kell döntenünk valamiben.

Sárdy Péter

Ez az írás részlet a szerző Jézus kincse emberek kezében c. könyvéből, amely idén tavasszal jelent meg az Elpidia Kiadó gondozásában (lásd „Érted vagyok” 2001. április, 19. o.).

A szerkesztőség örömmel venné, ha az Olvasók vitaindítónak tekintnék ezt a cikket, és megírnák saját véleményüket, tapasztalataikat a szóban forgó problémáról.

